El món descobreix la catalanitat d'En Colom

Autor: Institut Nova Història
Data de publicació: 29-06-2026

Avui ens fem ressò d'aquest article del 2009 d'En Lluís Bonada a la revista El Temps sobre dos filòlegs nord-americans, Charles J. Merrill i Estelle Irizarry, que defensen la tesi de la catalanitat d'En Cristòfor Colom.

Dues investigacions nord-americanes recents tornen a posar sobre la taula una qüestió que fa dècades que divideix els historiadors: quin era realment l'origen de Cristòfor Colom. Estelle Irizarry, professora emèrita de literatura hispànica a la Universitat de Georgetown, i Charles J. Merrill, professor de llengües a la Universitat de Mount Saint Mary, han publicat treballs independents que apunten en la mateixa direcció: l'almirall no era genovès, sinó català.

Irizarry ha editat a Puerto Rico un estudi, publicat simultàniament en castellà i en anglès, en el qual analitza la puntuació utilitzada per Colom en els seus escrits. Segons la seva anàlisi, l'almirall feia servir un signe de puntuació —semblant a la barra inclinada que avui s'utilitza a internet— que ella relaciona amb la tradició judeocatalana, especialment present a Eivissa. Irizarry sosté que aquest tret, juntament amb altres particularitats lingüístiques, només es pot explicar si la llengua materna de Colom era el català. La investigadora remarca que Colom tenia cura amb la puntuació, no tant amb l'ortografia, un comportament que ella vincula als costums dels escrivans jueus de l'època, preocupats per fixar el sentit exacte de la lectura. També destaca que la majoria dels diaris de l'almirall que han arribat fins avui no contenen aquest sistema de puntuació, fet que la porta a sospitar que es tracta de còpies o transcripcions posteriors, mentre que als fragments originals sí que hi apareix.

Per la seva banda, Merrill havia publicat l'any anterior un llibre —traduït després al català per Cossetània— en el qual exposa que les proves a favor de l'origen italià de Colom són febles, mentre que els indicis que apunten cap a una procedència catalana li semblen més sòlids. Merrill, que va participar en un documental sobre Colom, no busca identificar amb precisió la ciutat o comarca d'origen de l'almirall —reconeix que les teories valencianes, balears, eivissenques o barcelonines tenen, totes, punts a favor—, sinó simplement defensar que va néixer i créixer dins dels

territoris de parla catalana. L'autor relaciona aquest origen amb una possible enemistat de la família Colom amb la corona d'Aragó durant els conflictes interns de mitjan segle XV, així com amb l'interès de Castella perquè el descobriment d'Amèrica no es vinculés a Catalunya-Aragó, ja que els acords entre els Reis Catòlics establien que els nous territoris passarien a formar part de la corona castellana. Segons aquesta hipòtesi, presentar Colom com a genovès no alterava aquell repartiment, mentre que reconèixer-lo com a català sí que ho hauria pogut fer.

A banda d'aquests dos treballs, l'article recull troballes documentals fetes a Barcelona pel Centre d'Estudis Colombins. Els investigadors Francesc Albardener i Ramon Navarro hi haurien localitzat, a la Biblioteca Nacional de Madrid, un plec de documents de principis del segle XVII relacionat amb un plet successori. En aquell procés, els descendents directes de l'almirall es van haver d'enfrontar a un tal Baltasar Colombo, que reclamava pertànyer al mateix llinatge per accedir als privilegis i als títols vinculats a la família de l'almirall. Segons el centre d'estudis, cap dels descendents legítims utilitza mai la forma "Colón" en aquests documents, sinó sempre "Colom"; fins i tot el pretendent Baltasar acaba signant com "Colom" en el seu intent de fer-se passar per parent. Els investigadors interpreten això com una prova de pes: si la família hagués tingut com a cognom originari "Colón" o "Colombo", no hi hauria cap motiu per insistir tant en la forma catalana.

L'article també explica que, per evitar problemes amb la corona castellana, els descendents haurien adoptat oficialment la forma "Colón", tot i que en l'àmbit privat i en els plets legals continuaven reconeixent-se com a "Colom". Segons la reconstrucció dels investigadors, Baltasar Colombo hauria aprofitat aquesta tensió per fer una mena de xantatge a la família, amenaçant de fer pública la veritable identitat catalana dels Colom si no rebia compensació econòmica; tot i no aconseguir el reconeixement nobiliari que buscava, sembla que va obtenir diners a canvi del silenci.

A aquestes proves documentals i lingüístiques s'hi suma una tercera línia de treball, més tècnica: l'anàlisi paleogràfica. Els professors Gabriel Roura, de la Universitat de Girona, i Montserrat Sanmartí, de la Universitat Rovira i Virgili, haurien conclòs que la lletra de Colom no s'assembla ni a la cal·ligrafia italiana ni a la castellana de l'època, sinó que presenta trets propis de l'escriptura catalana contemporània. En la mateixa línia s'inscriu un estudi previ del lingüista Lluís de Yzaguirre i Maura, que, a partir de les interferències fonètiques detectables en els textos castellans de Colom, havia situat la seva llengua materna en el català oriental de la Catalunya vella, descartant tant el genovès com l'occità del segle XV.

L'article conclou amb unes declaracions de Merrill en què insisteix que el seu interès no és patriòtic, sinó purament documental: tot i no ser català ell mateix, considera que el conjunt de proves —lingüístiques, paleogràfiques i documentals— apunta de manera consistent cap a un origen català de l'almirall, més enllà del relat oficial que durant segles l'ha presentat com a genovès.

Resum editorial de l'INH

Podeu accedir a l'article original a través del següent enllaç:
https://www.eltemps.cat/documents/el-temps_2009_10_1324_0078_0080.pdf